

Prof. dr hab. Daniela Szymańska
Katedra Studiów Miejskich i Zrównoważonego Rozwoju
Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
ul. Lwowska 1, 87-100 Toruń
dani@umk.pl

RECENZJA

pracy doktorskiej mgr *Joanny Bik*

pt. **ROZWÓJ BAZY NOCLEGOWEJ KOŚCIOŁA RZYMSKOKATOLICKIEGO W POLSCE – ANALIZA CZASOWO-STRUKTURALNA**

Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk Geograficznych, Instytut Geografii Miast, Turyzmu i Geoinformacji
Łódź 2024r.

Promotor: prof. dr hab. Andrzej Matczak

Od zarania dziejów człowiek przenoślił się z miejsca na miejsce i dopiero w epoce neolitu (ok. 10–8 tys. p.n.e.) doszło w tym względzie do rewolucyjnej zmiany. Ludzie zrezygnowali z ciągłej wędrówki i zaczęli prowadzić osiadły tryb życia. Jednak zamiłowanie do wędrowania jest w ludzkiej naturze i człowiek nadal się przemieszcza, co motywowane jest zaspokajaniem różnych potrzeb materialnych i duchowych (w tym także związanych z kultem religijnym) co widoczne jest we wszystkich kulturach i religiach świata. Ogromna część światowej populacji jest *Homo viatorami*, ludźmi w drodze-pielgrzymami, tak w sensie fizycznym (przemieszczaniem się do miejsc kultu), jak duchowym (poszukującym Boga - w filozofii G. Marcela: symbol człowieka dążącego do Boga).

Masowy rozwój różnych form turystyki religijnej odnotowujemy w wieku XX i XXI, co związane jest z rozwojem i dostępnością infrastruktury turystycznej. Rozwój zbiorowego i prywatnego transportu sprawia, że turystyka religijna ma formę grupowych wyjazdów.

Podjęty i zrealizowany temat rozprawy doktorskiej autorstwa Pani mgr Joanny Bik, pt. *Rozwój bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce* konceptualnie wpisuje się w zakres badań geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej. Treść rozprawy odpowiada tematowi określoneemu w tytule. Podjęty przez Panią mgr Joannę Bik temat jest przedsięwzięciem nowatorskim (tak w aspekcie metodycznym, jak i poznawczym) i niezwykle trudnym do pomiaru i realizacji.

Doktorantka podjęła się aktualnego i niezwykle złożonego zadania badawczego. Należy podkreślić, że rozwiązała je dobrze. Rozprawa w części zasadniczej liczy 254 strony, w tym 25 tabel i 87 rysunków, 16 fotografii, oraz 20 stron literatury nazwanej przez Doktorantkę bibliografią, ponadto w pracy zamieszczono źródła internetowe (netografia). Integralną częścią pracy są 4 Załączniki opisane na 16 stronach (załącznik1- etapy badań, załącznik 2- karta inwentaryzacyjna, załącznik 3- spis stron internetowych wykorzystanych jako źródło informacji o kościelnej bazie noclegowej i załącznik 4 -charakterystyka zróżnicowania obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego pod względem liczby miejsc noclegowych i jednostek mieszkalnych – tabela znaków). A zatem praca w całości liczy 282 strony. Struktura pracy jest czytelna i logiczna. Konstrukcja oparta na siedmiu rozdziałach i podrozdziałach. Można powiedzieć, że rozdział służy rozdziałowi. W rozdziale pierwszym (Wstęp) Doktorantka jasno przedstawiła cel i zakres pracy, omówiła i oceniła materiały źródłowe oraz dokonała przeglądu literatury w kontekście problematyki badawczej zawartej w dysertacji, stwierdzając jednocześnie, że prac z tego zakresu jest niewiele, i że jest to swoista luka badawcza. W rozdziale drugim omówiono genezę i historię bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego do XX wieku oraz w dwóch dekadach XXI wieku. W rozdziale trzecim (Typy i rodzaje obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego) Autorka dokonała kategoryzacji tych obiektów według trzech kryteriów: własności, nazwy i pojemności, natomiast rozdział czwarty dotyczy rozwoju bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, w którym Doktorantka pokazała rozwój tej bazy oraz zmiany w jej strukturze i zmiany przestrzenne. Dokonała tego w kontekście analizy czasowo-strukturalnej wykorzystując teorię przestrzennej dyfuzji innowacji, czyli procesu polegającego na rozprzestrzenianiu się na danym obszarze i w określonym czasie nowych zdarzeń i zjawisk. Rozdział piąty pt. *Sytuacja bieżąca bazy noclegowej Kościoła*

rymskokatolickiego w Polsce. Moim zdaniem rozdział ten winien się nazywać *Baza noclegowa Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w roku 2023*, bowiem ww wcześniejszym rozdziale czwartym też omawiano historię rozwoju kościelnej bazy noclegowej w Polsce oraz jej zmiany jakie zaszły w czasie i przestrzeni w XX i XXI wieku też omawiano tu rok 2023 (strony 111-127), może nie tak szczegółowo jak w rozdziale piątym, w którym Doktorantka omawia wielkość, lokalizację, podstawy prawne działania baz noclegowych, dostępność, sezonowość, wyposażenie oraz ogólną ofertę tej bazy w roku 2023. W przedostatnim rozdziale (szóstym) Doktorantka dokonała analizy czynników kształtujących obecny stan bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w roku 2023, i omówiła tu na podstawie literatury zagadnienie lokalizacji obiektów noclegowych; dalej omówiła na przykładzie Polski czynniki wewnętrznych (kościelne, religijne – wskaźnik religijności, sanktuaria i inne czynniki) i czynniki zewnętrzne (świeckie – ogólnocywilizacyjne, takie jak: atrakcyjność turystyczna obszaru, jego walory kulturowe, baza turystyczna, atrakcyjność środowiskowa, jednostka osadnicza i czynniki społeczno-gospodarcze) wpływające na wielkość bazy na danym obszarze. Wyliczyła wskaźnik dla atrakcyjności turystycznej, wskaźnik walorów kulturowych, wskaźnik bazy turystycznej, wskaźnik walorów środowiskowych. Jest to bardzo silny rozdział tej rozprawy, który mógłby być przedmiotem oddzielnego artykułu naukowego, do czego Autorkę zachęcam.

Warto tu nadmienić, że przy każdej w z wymienianych cech/czynników Doktorantka sprawdziła, czy zachodzi statystyczna zależność między danym czynnikiem a liczbą obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego na danym obszarze, dlatego w każdym przypadku obliczała ile wynosi współczynnik korelacji r Pearsona dla danej cechy. Dzięki temu sprawdziła, czy istnieje związek liniowy między dwiema zmiennymi ilościowymi. Całość pracy zamyka solidnie przygotowany i obszerny rozdział pt. *Posumowanie*, w którym Autorka odniosła się do oceny materiałów źródłowych, do wyników badań, do odpowiedzi na pytania badawcze, do wskazania dalszych kierunków badań .

Autorka w czytelny i przekonujący sposób przedstawiła główny problem badawczy sprowadzający się do odpowiedzi na do pytania *Czy Kościół rzymskokatolicki w Polsce posiada i rozwija bazę noclegową do obsługi turystyki religijnej? Jeśli tak, to w jakim stopniu i dlaczego oraz jakie czynniki wpływają na ten rozwój?* oraz cele rozprawy, w tym jeden główny i trzy szczegółowe. Jak podkreśla celem głównym pracy jest przedstawienie współczesnej bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce oraz analiza zmian zachodzących w tej infrastrukturze w czasie i przestrzeni, a także identyfikacja czynników na nie wpływających, zaś celami szczegółowymi jest: „...

- zidentyfikowanie badanego zjawiska i jego naukowe opisanie – zdefiniowanie, co dokładnie uznajemy za obiekt noclegowy Kościoła rzymskokatolickiego, wyróżnienie głównych typów tego rodzaju obiektów, określenie aktualnej liczby, rozmieszczenia i struktury kościelnej bazy noclegowej w Polsce;
- wskazanie prawidłowości występujących w badanym zjawisku – zaznaczenie etapów rozwoju kościelnej bazy noclegowej w Polsce; zbadanie, jak liczba i rozmieszczenie obiektów zmieniały się na przestrzeni lat oraz zidentyfikowanie przestrzennych wzorców rozmieszczenia obiektów noclegowych i wyróżnienie regionów Polski o największej koncentracji kościelnych obiektów noclegowych wraz z uzasadnieniem tego zjawiska;
- wskazanie czynników kształtujących badane zjawisko – określenie głównych czynników geograficznych, religijnych i społeczno-ekonomicznych mających największy wpływ na zmiany w strukturze i rozwoju bazy noclegowej Kościoła ...” (s.9).

Moim zdaniem te trzy cele powinny być nazwane zadaniami badawczymi, bowiem każdy cel realizuje się poprzez zadania które należy wykonać/zrobić by osiągnąć dany cel, co przejawia się między innymi w takich określeniach jak: „zbadać”, ocenić, zidentyfikować, wskazać, ustalić, określić, itp.

Byłoby dobrze gdyby Doktorantka w jednym z celów/zadań wskazała jakie może być konkretne praktyczne znaczenie tej pracy, w jakim stopniu rezultaty tej dysertacji mogą być wykorzystane przez Władze Kościoła katolickiego oraz osoby świeckie. Proszę odpowiedzieć na to pytanie podczas obrony.

Szkoda, że mając sformułowane cele szczegółowe (moim zdaniem zadania badawcze) Doktorantka nie sprecyzowała kilku hipotez badawczych, które chce zweryfikować. Rozumiem, że Doktorantka (jak podkreśla na s. 9) stosuje indukcyjny schemat postępowania badawczego, ale to

nie wyklucza by już na podstawie tych uzyskanych wyników i znajomości literatury wysunąć jakąś hipotezę którą należałoby zweryfikować. Oczywiście zastosowany przez Doktorantkę schemat postępowania badawczego jest prawidłowy, bowiem stosuje się go tam gdy niewiele wiadomo na dany temat lub gdy nie ma istniejącej teorii wyjaśniającej poczynione obserwacje. Badanie indukcyjne obejmuje gromadzenie i analizowanie danych w celu opracowania teorii lub hipotezy. Czyli Autorka zaczęła od konkretnych obserwacji i danych, a następnie mogłaby sformułować ogólne teorie i wysunąć wnioski. Celem badań indukcyjnych jest opracowanie teorii opartej na danych i wykorzystanie jej do wyjaśnienia wzorców lub relacji w danych. Należy tu dodać, że w Podsumowaniu (s.229) potwierdzono tezę, na podstawie badań Autorki i literatury, że rozwój i czynniki społeczno-gospodarcze (np. PKB, nakłady inwestycyjne, środki trwałe brutto – praca Matczaka – 2017 ; Knowles i Egan’a - 2001) wpływają na rozwój hotelarstwa. Co wykazała także przeprowadzona przez Doktorantkę analiza dynamiki wzrostu liczby pokoi w obiektach noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w latach 2000-2022 oraz wyżej wymienionych czynników, stwierdzono bowiem że w prawie 70% województw istnieje współzależność między sytuacją społeczno-gospodarczą w danym regionie a dynamiką wzrostu pokoi. A zatem Doktorantka potwierdziła powyższą tezę...”(s.229).

Z powyższego wynika, że Doktorantka wyprowadza pewne wnioski ale może należałoby w Podsumowaniu bardziej je wyeksponować i sformułować w postaci 2-3 tez.

Oceniając przedstawioną do recenzji pracę Pani mgr Joanny Bik, pt. *Rozwój bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce* chciałabym dokonać tej oceny w czterech warstwach: teoretyczno-metodologicznej, metodycznej, empiryczno-poznawczej i aplikacyjnej.

W warstwie teoretyczno-metodologicznej pewnym osiągnięciem Autorki jest fachowe omówienie teorii dyfuzji innowacji i jej zastosowanie w analizie rozwoju czasowo- przestrzennego bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego. Ponadto Autorka przeprowadziła analizę przestrzenną bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego, weryfikując, czy w tym przypadku ma zastosowanie teza Gruszki, Ilnickiego i Jakubowicz (2014), że wybór lokalizacji obiektów noclegowych opiera się z reguły na jednej z trzech teoretycznych koncepcji lokalizacji: teorii renty gruntowej, ośrodków centralnych W. Christallera lub modeli zachowań producentów i konsumentów. Jednakże powyższe teorie zostały przez Autorkę odrzucone, i słusznie, ponieważ jak zauważyła w przypadku badania i analizy obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego największe zastosowanie ma nurt behawioralny, w którym trudno wskazać konkretne czynniki wpływające na wybór lokalizacji i usytuowanie obiektu noclegowego. Autorka nie znalazła również odwzorowania dla kościelnej infrastruktury noclegowej wyróżnionych przez w/w autorów trzech etapów podjęcia decyzji o lokalizacji obiektu (s.168).

Aspekty teoretyczno-metodyczne w recenzowanej pracy nie są zbyt widoczne bowiem praca ma charakter nowatorski i jest niewiele ujęć teoretyczno-metodologicznych w odniesieniu do tego zagadnienia.

Przedmiot badań oraz obiekt badań jest przez Doktorantkę w pełni rozeznany/uświadomiony. Schemat postępowania badawczego w recenzowanej pracy jest czytelny i logiczny, obejmuje on fazę studiów z wyznaczeniem zasadniczych pytań; fazę badań (ze wskazaniem i uzasadnieniem wyboru materiałów źródłowych i metod badawczych) i analiz empirycznych; fazę dyskusji uzyskanych wyników i podsumowanie. Trochę zbyt mało jest wniosków (a może recenzentka niezbyt uważnie przeczytała pracę) dlatego proszę Doktorantkę by sformułowała dwa-trzy konkretne wnioski. Może rozdział końcowy winien brzmieć *Podsumowanie i wnioski*.

Oceniając rozprawę doktorską Pani mgr Joanny Bik, pt. *Rozwój bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce* w warstwie metodycznej chcę podkreślić, że Doktorantka wypracowała czytelną i obiektywną metodę zbierania, opracowania i prezentacji badań, a zestaw użytych metod, tak w zakresie zbierania, jak i analizy danych jest jak najbardziej poprawny i w pełni wystarczający. Jest to bardzo silna strona recenzowanej rozprawy. Z rozprawy wynika, że Doktorantka zna różne techniki gromadzenia i przetwarzania danych, doskonale porusza się gdy chodzi o kartograficzną wizualizację danych i analiz (87 fachowo wykonanych rysunków oraz 25 solidnie wykonanych opracowań tabelarycznych, dodatkowo 4 załączniki). Z odpowiedzialnością i znanstwem pokazała analizowane zjawiska na mapach i utworzyła autorską bazę danych empirycznych opartą zarówno na badaniach terenowych, wizjach lokalnych, badaniach ankietowych, jak i danych zawartych we wcześniejszych opracowaniach oraz na materiałach źródłowych, do

których często było bardzo trudno „dotrzeć”, lub były rozproszone i niekompletne, a nieraz bardzo trudno było je pozyskać. Można ocenić, że w konsekwencji Doktorantka otrzymała dane jakościowe i ilościowe.

Warto tu także nadmienić, że swoistym osiągnięciem z punktu widzenia metodycznego są przygotowane 4 załączniki, które pokazują jak przebiegało badanie, co zawierała karta informacyjna obiektu noclegowego Kościoła rzymskokatolickiego oraz tabela znaków z charakterystyką różnicowania obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego pod względem liczby miejsc noclegowych i jednostek mieszkalnych.

Empiryczno-poznawczy wymiar pracy oceniam również bardzo dobrze, a analiza tu zawarta jest szczegółowa, prawidłowa i wyczerpująca, dodatkowo jest ona weryfikowana w kontekście sformułowanych we wcześniejszym rozdziale (Rozdział 1) celach. W warstwie empiryczno-poznawczej bardzo istotnym osiągnięciem Doktorantki całościowe/kompleksowe pokazanie i omówienie bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce, tym bardziej że w dotychczasowej literaturze brak jest takich badań i opracowań, i jak podkreśla „...poza hasłami: klasztory, domy pielgrzyma, domy rekolekcyjne autorka nigdzie nie natrafiła na sformułowanie, że Kościół rzymskokatolicki posiada w Polsce obiekty noclegowe...” (s.8).

W wyniku przeprowadzonego badania Doktorantka zebrała i uporządkowała oraz przeanalizowała zarówno w czasie, jaki przestrzeni rozwój bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce i oceniła większość informacji o tej bazie, co potwierdza analiza statystyczna. Jednocześnie stwierdziła, że jest ogromny „deficyt” informacji mogących być podstawą do dalszych badań. W wyniku badań Autorka stwierdziła między innymi że Kościół rzymskokatolicki w Polsce posiada i cały czas rozwija bazę noclegową potrzebną do obsługi turystyki religijnej, zaś liczba zinwentaryzowanych przez Autorkę obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce wynosi 471.

Należy podkreślić, że niniejsza rozprawa doktorska wypełniła dotychczasową lukę badawczą występującą w literaturze z zakresu turystyki religijnej i jest solidnym kompendium wiedzy na temat bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Dysertacje warto byłoby w skróconej wersji opublikować, najlepiej w wersji cyfrowej by każdy mógł do niej zajrzeć. Byłoby dobrze gdyby Doktorantka mogła podzielić się tą wiedzą także z instytucjami Kościoła rzymskokatolickiego. Może warto byłoby pomyśleć by praca znalazła się w e-zasobach/repozytorium w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego.

Rozprawa doktorska Pani mgr Joanny Bik, pt. *Rozwój bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce* ma niewątpliwie bardzo duży ładunek aplikacyjny, a jej wyniki mogą być użyteczne w podejmowaniu działań związanych z rozwojem i reorganizacją, bądź rekonstrukcją bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego. Wskazuje to na pewne nowatorstwo niniejszych badań gdyż opisanie i analiza istniejącego od lat zjawiska dotyczącego rozwoju bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego oraz uporządkowanie wiedzy o nim może przyczynić się do rozwoju dalszych badań oraz być cenną informacją dla zarządców, decydentów i potencjalnych klientów. Ponadto pokazanie i omówienie przez Doktorantkę powstania i rozwoju kościelnej bazy noclegowej w kontekście historycznym, religijnym i społeczno-ekonomicznym może być istotne dla jej dalszego rozwoju. A przeprowadzona analiza zmian przestrzennych pozwala zidentyfikować wzorce geograficzne i czynniki regionalne wpływające na rozwój bazy noclegowej, poza tym może uwidocznic pewne wzorce i trendy, które mogą mieć znaczenie dla zarządzania infrastrukturą noclegową zarówno kościelną, jak i świecką.

Jak podkreśla Doktorantka „... zrozumienie struktury bazy noclegowej należącej do Kościoła rzymskokatolickiego (ich rodzajów, wielkości, funkcji, typów, lokalizacji, dostępności, standardu, wyposażenia) umożliwi określenie strategii zarządzania tymi obiektami oraz identyfikację istotnych trendów i wzorców. Zidentyfikowanie zmian zachodzących w strukturze i rozmieszczeniu kościelnej bazy noclegowej może być kluczowe w kontekście strategicznym, ponieważ służy pomocą w opracowaniu lokalizacji przyszłych inwestycji oraz strategii rozwoju, które będą zarówno odpowiadać na potrzeby współczesnych turystów religijnych, jak i lokalnej społeczności...(s.8).

Nowatorstwo pracy: Rozprawa Pani mgr Joanny Bik, pt. *Rozwój bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce* jest pierwszym badaniem i opracowaniem, należy nadmienić że udanym, dotyczącym całościowej/kompleksowej analizy rozwoju, struktury i rozmieszczenia obiektów noclegowych Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce.

Z akademickiego obowiązku zwrócę również uwagę na pewne niedociągnięcia techniczne oraz zadam Doktorantce kilka pytań, a mianowicie:

- przy rysunkach- np. 2, 3 i kilku innych brakuje stanu za jaki rok są dane; rys. 46 - Dyfuzja przestrzenna bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce w zależności od gestora obiektu- jest bardzo nieczytelny, przy fot 1, 2, 3, 4 i dalszych- brak dat dostępu.

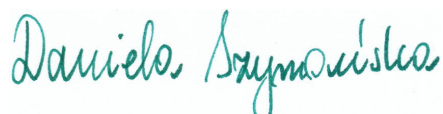
Pytania:

- w jakim kierunku winny pójść dalsze badania, a może jak i gdzie jeszcze zbierać dane by lepiej zinwentaryzować bazę noclegową Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce?
- Czy Doktorantka ma wiedzę, czy podobne badania były robione w innych krajach europejskich np. w Hiszpanii lub Portugalii? Czy ktoś w tych krajach robił takie badania?
- Ponadto proszę o wskazanie spektakularnego przykładu działań rewitalizacyjnych (z wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej) które przyczyniły się do rozwoju bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce.

Wniosek końcowy

Podsumowując swoją opinię chciałabym wyraźnie podkreślić, że przedstawioną mi do recenzji dysertację doktorską pt. *Rozwój bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce* autorstwa mgr Joanny Bik, uważam za opracowanie bardzo wartościowe. A zadane pytania wyrażone w recenzji nie podważają merytorycznych walorów dysertacji. Autorka ocenianej pracy podjęła temat niezwykle aktualny i ważny zarówno w sensie naukowym, jak i aplikacyjnym. Zebrała bogaty materiał źródłowy i dobrała odpowiednie metody analizy, które pozwoliły Jej na dokonanie wartościowych ustaleń. Praca ma niewątpliwe walory metodyczne, poznawcze, a także aplikacyjne i ugruntowuje wiedzę na temat rozwoju bazy noclegowej Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce. Doktorantka właściwie określiła problem badawczy i sformułowała cele pracy. Autorka ma ogólną wiedzę teoretyczną oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, zaś sama dysertacja doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.

Pracę oceniam jednoznacznie pozytywnie stwierdzając jednocześnie, że praca spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim w świetle Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym, i wnioskuję o jej dopuszczenie do publicznej obrony.

Prof. dr hab. Daniela Szymańska

Toruń, 20.01.2025 r.

Wykaz literatury:

Gruszka, I., Ilnicki, D. i Jakubowicz, E. (2014). Wybrane aspekty lokalizacji hoteli. *Studia Miejskie*, 16:101-114 - <https://www.studiamiejskie.uni.opole.pl/wp-content/uploads/2015/12/Wybraneaspekty-lokalizacji-hoteli.pdf>. - Dostęp 18.01.2025r.

Knowles, T. & Egan, D. (2001). Recession and its Implications for the International Hotel Industry. *Travel and Tourism Analyst*, 6: 59-76.

Matczak, A. (2017). Zmiany w liczbie i pojemności hoteli w Polsce. *Turyzm*, 27(2): 77-87. <https://doi.org/10.18778/0867-5856.27.2.07> - Dostęp 18.01.2025r.